Els navegants Cabot eren catalans?

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 08-02-2023

Els Cabot han estat considerats d'origen venecià. Però van tenir una intensa relació amb el món català.

Sanlúcar de Barrameda (Corona castellanolleonesa), 3 d'abril de 1526. Fa 496 anys. Un estol naval format per quatre galions (tres catalans i un castellà) i comandat per Sebastià Cabot, fill de Joan Cabot; iniciava un viatge exploratori que, superant l'extrem sud del continent americà, havia d'assolir les illes Moluques, a l'Oceà Pacífic. Els expedicionaris de Cabot van confondre l'estuari del Riu de la Plata amb l'extrem sud del continent americà i van ser els primers europeus que van fundar assentaments colonials en aquella regió. Però al marge d'aquest important detall; el que destaca, especialment, d'aquella expedició és que va ser finançada per la iniciativa privada, a diferència de la majoria de viatges de la "carrera de Indias", pagats amb diners de les arques reials.

La investigació historiogràfica moderna (Armenteros, Bello León) revela que darrere aquell viatge hi havia una espessa xarxa mercantil, formada per navegants catalans, valencians i mallorquins (de "nació catalana", diuen les fonts) que des del segle XIV explotaven una ruta de navegació que unia Barcelona i València amb Sevilla, Canàries, Bruges i Londres. Els Cabot, que —des de València— havien participat en els preparatius del primer viatge colombí (1492) i que havien pilotat el primer viatge anglès a Amèrica (1497), liderarien la primera gran expedició privada catalana a l'Atlàntic sud. Els Cabot són considerats originaris de Venècia; però, en canvi, van tenir una intensa relació amb el món "de nació catalana". Realment eren venecians? O eren catalans?

Fragment d'un mapa del Riu de la Plata (1572) obra del cartògraf Guillaume de la Teste. Font Bibliothèque Nationale de France.

Venècia i València

Tradicionalment, s'havia considerat Venècia com el bressol dels Cabot, sense més proves que l'existència d'una sèrie de documents que hi situen Joan, l'iniciador de la saga, cap al 1461. Però, si la investigació historiogràfica fixa el naixement de Joan cap al 1450, queden onze anys foscos (1450-1461) que alimenten el debat sobre el veritable origen dels Cabot. En canvi, a mesura que Joan s'aproxima a la maduresa, la seva existència és cada cop més coneguda. El 1486, quan el projecte colombí començava a prendre forma, arrela a València cap-i-casal, al costat del banquer Santàngel —financer del projecte—, i del navegant Colom —artífex de l'empresa—. Cabot va treballar en el desenvolupament del projecte fins al 1490.

València i Bristol

Però quan el projecte ja culminava; Cabot, misteriosament, desapareix. Ningú ha pogut esbrinar les veritables causes, però tot apunta a un xoc entre les dues personalitats que lideraven l'empresa (Colom i Cabot) que va provocar la sortida del "venecià". Joan Cabot mai renunciaria a la recerca d'un camí atlàntic cap a Orient (que era el que, en realitat, es proposava) i, tot seguit, arrela a Bristol, un petit port situat al sud-oest d'Anglaterra, i reuneix suports per a la seva pròpia empresa. En aquest punt és important destacar dos aspectes fonamentals: el primer és que l'Anglaterra de finals del XV encara no és una potència marítima i mercantil; i el segon és que Bristol no jugava a la primera divisió dels ports anglesos de l'època.

Fragment d'un mapa de Terranova (1572) obra del cartògraf Guillaume La Teste. Font: Bibliothèque Nationale de France.

Per què Cabot se'n va a Bristol?

Un simple cop d'ull a la història de la marina anglesa (mercant i militar) de l'època Tudor (finals del segle XV i principis del segle XVI), revela que l'activitat de construcció naval i de comerç marítim estava centrada, quasi exclusivament, al Tàmesi. L' "Anthony Roll" (l'inventari més precís de la marina anglesa de l'època) i la "Fabyan's Chronicle" (una crònica de l'avarada dels grans vaixells Tudor); es refereixen, exclusivament, als "dockyards" (drassanes) de Woolwich, Deptford i Chatham (entre Londres i el canal de la Mànega). Per tant, la qüestió és: ¿per què Cabot, amb els extraordinaris coneixements i la valuosa experiència que aportava, se'n va anar a un petit port de l'oest d'Anglaterra allunyat del centre polític i econòmic del país?

Els catalans de l'oest d'Anglaterra

Les fonts documentals angleses ens revelen una curiosa presència d'"homes de la mar" (constructors navals, comerciants marítims) de "nació catalana" establerts a l'oest d'Anglaterra, al voltant de Bristol, que podria explicar la destinació de Joan Cabot. Per exemple els Botoner, els Spert, els Fabià o Fabian, els Palmer, o els Torell; que posteriorment (mitjans del segle XVI) s'aproparan a Londres i s'establiran, principalment, al comtat d'Essex. Un creuament de dades entre diversos arxius catalans i anglesos revela, per exemple, que els Torell són originaris de Perpinyà; i que els Palmer procedirien de Mallorca (el 1588, Henry Palmer, amic íntim i marmessor de John Hawkins i de Francis Drake, va lluitar contra l'Armada Invencible hispànica).

Representació d'Enric VIII i de la seva primera esposa Caterina d'Aragó. Font National Portrait Gallery.

Els "venecians" d'Anglaterra

Però el que resulta realment sorprenent, és l'extensa nòmina de venecians amb cognoms catalans que apareixen a les "Letters of denization" (les cartes de naturalització) durant el període 1400-1500. Només per citar alguns exemples, ens trobem un Berynguer o Berenguer (Bonefant); uns Capell (John i Leonard); un Colon o Colom (George), un Ferrar o Ferrer (Jacobus); dos Galiman o Galimany (George i Allegreto); un Negre (Adam); un Nofre (Fredericus); dos Pount o Pont (Gent i John); i un Quarte o Quart (Baptista); que, en aquelles "Letters" figuren com a "venetians". Fins i tot, apareixen dos Boleyn (Francis i Nicholas) "venetians"; que, amb total seguretat, no tenen cap relació amb la família de la segona esposa d'Enric VIII.

La relació dels Cabot amb Anglaterra

Això fa pensar que el gentilici “venetian” podia ser, també, un calaix de sastre on encabir tots els orígens que, per alguna raó, es volien mantenir ocults (potser jueus conversos?). En aquelles “Letters” no apareix cap Cabot de la nissaga fundada per Joan. L’únic és un Robert que sol·licita la naturalització el 1440 i que podria ser el pare de Joan. Però no està clar. No és fins al 1497 (any del primer viatge anglès a Amèrica); que Joan apareix documentat per primer cop: és un contracte de lloguer per unes finques situades als afores de Bristol. En aquells documents no es diu que Cabot sigui català. Però tampoc es diu que sigui venecià. I el 1557, Sebastià, el cap visible de l’expedició privada catalana a Riu de la Plata (1526), apareix en un certificat com a tributari del comtat d’Essex.

Representació de la carraca Henry Grace a Dieu (segle XVI). Font: Pepys Libary. British Library.

Els Cabot i Amèrica

La gran aportació de Joan Cabot a la història és l’obertura de la ruta americana per l’Atlàntic nord. Aquella expedició pionera va salpar de Bristol, i no de Londres, perquè Cabot, el promotor d’aquella empresa, s’havia establert a l’oest de la prometedora Anglaterra. El perquè es va emplaçar en aquella zona, i no als dockyards del Tàmesi, no s’ha confirmat. Però no deixa de ser curiosa l’existència d’un reduït, però actiu grup de navegants de “nació catalana” en aquella regió, que podria explicar l’eix Cabot-Bristol. Thomas Spert es desplaça des de l’oest al Tàmesi per a ser el “master shipwright” (mestre constructor naval) de la “Mary Rose” (1512-1515) i de la “Henry Grace a Dieu” (1516-1517); les dues grans carraques de la marina d’Enric VIII.

El misteri Cabot

El que no sabem encara és el grau de participació d’aquells catalans en aquella primera empresa. Però l’esmentat Thomas Spert, va tenir un paper protagonista en la preparació del primer viatge anglès de Sebastià Cabot a Amèrica (1516-1517). I considerant que alguns posseïen importants recursos econòmics (com per exemple John de Girona; que, abans d’emigrar a Anglaterra, havia amassat una fortuna a l’Andalusia atlàntica i a Canàries); resulta plausible pensar que aquells catalans van tenir un paper protagonista en els primers viatges exploratoris anglesos a Amèrica. Fins i tot en els posteriors viatges colonitzadors. No oblidem que els Viastrosa, (o els Rifòs, que havien contractat Cabot pel viatge a les Moluques) tenien negocis a Anglaterra.

Representació de la carraca Mary Rose (segle XVI). Font: pepys Library. British Library.

Marc Pons

Podeu llegir l'article original en el següent enllaç: https://www.elnacional.cat/ca/cultura/navegants-cabot-eren-catalans-pons_931941_102.html